

ID1607
C2
28-3-1991

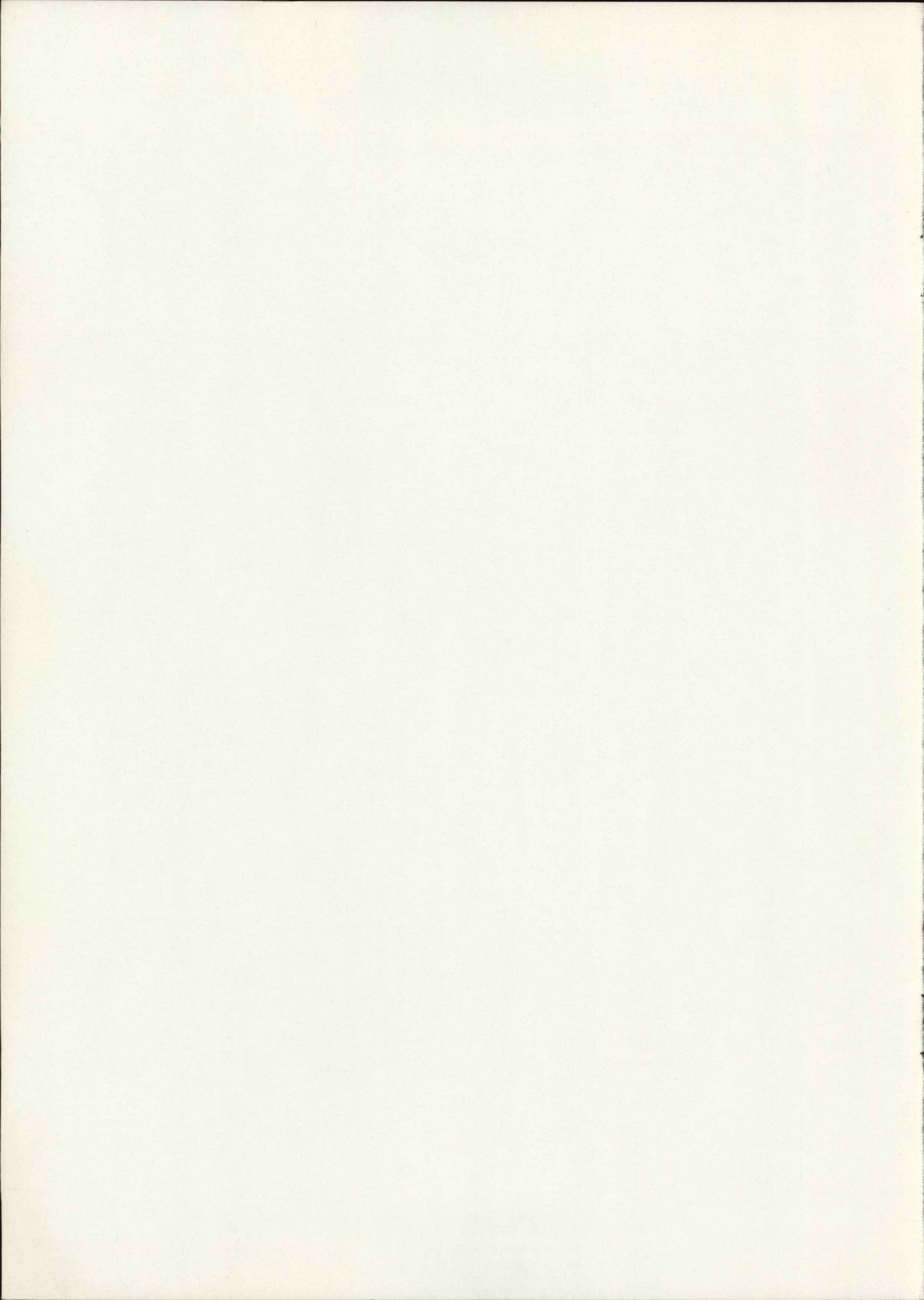
3,110519272003

WESTEREMDEN

gemeente Loppersum

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

WESTEREMDEN, gemeente Loppersum

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Westeremden als beschermd dorpsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 (voorheen 20) van de Monumentenwet zijn de gemeenteraad, Gedeputeerde Staten van Groningen, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het Cultuurbeheer gehoord over het voorstel Westeremden aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. De genoemde instanties hebben alle positief geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing. In verband daarmee zijn in de begrenzing van het aangewezen dorpsgezicht en in de toelichtende tekst geen wijzigingen aangebracht ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel.

Ten gevolge van een gemeentelijke herindeling maakt het dorpsgezicht Westeremden per 1 januari 1990 deel uit van de nieuw gevormde gemeente Loppersum.

ERRATUM

In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988". De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

WESTEREMDEN gemeente Loppersum

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Westeremden als beschermd dorpsgezicht.

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekeningnummer 318) door een stippellijn omgrensde gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**.

Maart 1988.

Inleiding

De kern Westeremden maakt deel uit van de gemeente Stedum en ligt op een afstand van circa twintig kilometer noordoostelijk van de stad Groningen. Het ontstaan van de dorpswierde in het toenmalige kwelderlandschap gaat in eerste aanleg terug tot omstreeks het begin van de jaartelling.

De opbouw van de nederzetting wordt gekenmerkt door een radiale opbouw in percelering en ontsluitingen. De van oorsprong min of meer cirkelvormige dorpswierde wordt op geringe afstand van – en grenzend aan – de wierdecontouren omgeven door een ringweg. De karakteristieke nederzettingsstructuur van Westeremden is, ondanks het afgraven van een groot gedeelte van de wierde in de eerste helft van de 20ste eeuw, niet wezenlijk gewijzigd. Deze structuur wordt ruimtelijk ondersteund door de dorpsbebouwing welke in de loop van der eeuwen in de centrale en noordelijke sector van de wierde is geconcentreerd, en door een meer open patroon van agrarische bebouwing langs de buitenrand van de wierde.

Ontstaan en ontwikkeling

Het Groninger zeekleigebied is onderdeel van het zuidoostelijke kustgebied van de Noordzee, het verspreidingsgebied van de wierden of terpen. Terpen komen onder verschillende benamingen voor als werf, warf, werd, wierd en het Duitse Wurt. Feitelijk betekent het (Friese) 'terp' niet meer dan dorp. Daarom wordt in deze uiteenzetting de regionale variant 'wierde' gebezigd, welke overigens niet exclusief van toepassing is op de provincie Groningen.

Het Groninger zeekleigebied is in de laatste 10.000 jaar, het Holoceen, gevormd door de getijdewerking van de zee die hand in hand gaat met een eerst snelle en later geleidelijk afnemende stijging van de zeespiegel. Sedimentatie- en verlandingsprocessen worden onderbroken door langdurige perioden waarin de eroderende werking van de zee centraal staat. Afhankelijk van de ligging van het gebied ten opzichte van de zee, worden opeenvolgende perioden van wisselende zee-involed onderscheiden. Deze perioden staan bekend als transgressie- en regressiefasen. Op basis van archeologisch en geologisch-bodemkundig onderzoek zijn dienovereenkomstig opeenvolgende fasen in de bewoningsgeschiedenis van het kwelderlandschap te reconstrueren. In elke regressieperiode worden nieuwe nederzettingen op kwelderniveau gesticht, de aanlegfase van nagenoeg alle wierden. Vervolgens worden gedurende de opeenvol-

gende transgressiefasen verschillende generaties van wierden of woonhoogten aangelegd. De start van deze ontwikkeling ligt omstreeks de 7de eeuw voor Christus. Rond die tijd zijn delen van het Groninger zeekleigebied voor het eerst zodanig opgeslibd dat permanente bewoning tot de mogelijkheden gaat horen. De pioniers vestigen zich op de hoogste kwelderruggen en op daarachter gelegen kreekkruggen langs prieden, geulen of 'maren'. Bij deze vestigingen gaat het om de oudste groep van nederzettingen. De langgerektheid van de kwelder- en oeverwallen is oorzaak van de veelal opmerkelijke ligging van een aantal (wierde)dorpen in een rij. Gaandeweg, vanaf omstreeks 500 voor Christus, neemt de zee-involed weer toe. De eerste generatie van nederzettingen op kwelderniveau wordt getransformeerd in een eerste generatie van wierden. Dit proces heeft zich in de loop van de Romeinse periode en gedurende de Middeleeuwen in een rijke gevarieerdheid herhaald. Vanaf omstreeks de 11de eeuw ontstaat door systematische bedijking op den duur een aaneengesloten zeewering. Daarna worden in het Groninger zeekleigebied geen nieuwe kunstmatige woonhoogten meer opgeworpen, die tot dorpswierden uitgroeien.

Er bestaan op archeologische gronden aanwijzingen dat de dorpswierden zijn gevormd door het aaneengroeien van verscheidene, bijeenliggende huiserven, die al in een eerder stadium opgehoogd waren. Eventueel volgende groeifasen van de meerhuizige wierde betreffen de dorpswierde als geheel. Op basis van de plattegrondskenmerken onderscheidt men gewoonlijk een drietal hoofdtypen van dorpswierden.

– Wierden met een straalsgewijze of radiale percelering, welke zich soms voortzet buiten de contouren van de wierde. Vaak kent dit type, waarvan ook Westeremden duidelijk aanwijsbare kenmerken bezit, een gehele of gedeeltelijke ring- of ossenweg. Van een aantal onderzochte wierden blijkt deze indeling terug te gaan tot verscheidene eeuwen vóór het begin van onze jaartelling.

– Wierden met een blokvormige of rechthoekige percelering, die over het algemeen van na het begin van de jaartelling dateren.

– Wierden met een ovale vorm, waarop een centrale, aan weerszijden dichtbebouwde hoofdweg is gesitueerd. Het gaat hierbij om een in omvang relatief beperkte groep, tot stand gekomen toen het overwegend agrarische karakter van deze dorpswierden afnam ten gunste van handelsactiviteiten. Stedum en Loppersum, op geringe afstand van Westeremden gelegen, gelden als

karakteristieke representanten van dergelijke handelswierden.

Het ontstaan van de nederzetting Westeremden is slechts bij benadering te dateren. Geologisch-bodemkundig onderzoek heeft uitgewezen dat de vroegste bewoningsgeschiedenis wordt bepaald door de middelste van drie uitgestrekte zeeboezems in noordelijk Groningen, de zogenaemde 'Fivelboezem'. Westeremden ligt aan de zuidelijke uitloper van deze zeeboezemvlotte. Het gaat hierbij om het mondingsgebied van de Fivel, een natuurlijke afwatering vanuit de meer zuidelijk gelegen veengebieden. Op geringe afstand van Westeremden wordt de Fivelboezem aan de zuidoost- en zuidwestzijde begrensd door de oudst bewoonbare kwelder-rugcomplexen van omstreeks 600 voor Christus. Vermoedelijk niet lang voor het begin van de jaartelling is het gebied ter hoogte van Westeremden zodanig hoog opgeslibd dat de aanleg van een nederzetting – op kwelderniveau – ter plaatse mogelijk is. De nieuwe nederzetting is op de westelijke oever aan de monding van de Fivel gesitueerd.

Het oudste vondstmateriaal dat bij afgravingen van de wierde Westeremden is aangetroffen dateert uit de tweede eeuw na Christus. Uit nader archeologisch onderzoek is gebleken dat het nederzettingcomplex tot in en na de vroeg-Karolingische Tijd nog verscheidene keren is uitgebreid. De naburige, oudere dorpswierden Stedum en Loppersum groeien in deze periode uit tot bovenlokale marktcentra, handelswierden, hetgeen leidt tot kenmerkende wijzigingen in de plattegrondvormen van beide wierden. Ondanks de gunstige lokatie – of wellicht juist vanwege de kwetsbare ligging – van Westeremden op de westelijke oever aan de monding van de Fivel, vindt hier een dergelijke ontwikkeling niet plaats. Het toponiem 'Emedun', dat in een bron uit 945 na Christus wordt vermeld, duidt naar alle waarschijnlijkheid op de monding van dit open getijdewater. Tot in de 17de eeuw komt de naam Emden naast die van Westeremden voor. Sindsdien wordt de laatste naam gebruikt ter ondersteuning van het Oostfriese Emden.

De feitelijke historisch-ruimtelijke ontwikkeling van Westeremden en die van de Groninger wierdedorpen in het algemeen is moeilijk te traceren. De dorpswierde Westeremden wordt tot in de Karolingische Tijd voortdurend verhoogd en uitgebreid. Deze ontwikkeling leidt tot een min of meer cirkelvormig opgebouwde dorpswierde, die in het centrum tot meer dan vijf meter boven het omringende maaiveld reikt. Naar alle waarschijnlijkheid schuiven de oudste bouwplaatsen gaandeweg naar de buitenrand van de wierde,

waarbij het centrale deel van de wierde ruimte biedt aan niet-agrarische functies. Deze ontwikkeling vangt wellicht aan met de kerkstichting in de periode van de 9de-11de eeuw en zet zich sedert het begin van de systematische dijkanaanleg (11de eeuw) in versterkte mate voort. Ook worden in de loop der Middeleeuwen steeds meer boerderijen of heerden in het open kleiland-schap gesitueerd. Opmerkelijk maar nog niet verklaard, is de aanwezigheid van verscheidene, kleinere en veel lagere (huis?)wierden, direct aan en op enige afstand buiten de voet van de dorpswierde.

Als er al sprake zou zijn geweest van een bovenlokale handels- en havenfunctie, dan is deze een kort leven beschoren geweest. De eeuwenlange opslibbing van de zeeboezem noordelijk van Westeremden voorafgaande aan de meer systematische dijkanaanleg sedert de 11de eeuw, leiden tot wijzigingen in de afwateringssituaties en de verlegging van al dan niet gegraven vaarroutes. De Fivel verzandt en het haventje van Westeremden raakt dichtgeslibd, een proces dat vermoedelijk al voor de 10de eeuw inzet. Vlak voor 1200 wordt het (vaar)water nabij Westeremden afgedamd en in 1238 wordt gemeld dat de haven onbruikbaar is geworden. Het Westeremder Maar wordt eeuwen later in een zuidelijke oriëntatie in de richting van Loppersum gegraven.

Naast de aloude agrarische bestaansbasis komt het accent van de verzorgende functies op kerkelijk terrein te liggen. De oudste kerkelijke gebouwen zijn op het centrale en hoogste deel van de dorpswierde gelokaliseerd. In 1238 brandt een deel van de centrale dorpsbebouwing af. Naast de kerk (vermoedelijk de oudste tufstenen versie), pastorie en kosterie gaat waarschijnlijk ook de parochieschool in vlammen op. Het geestelijke onderwijs te Westeremden heeft in deze tijd een bovenregionale functie, vanwege de nauwe betrekkingen met het nabijgelegen klooster Bloemhof te Wittewierum. Waarschijnlijk zijn de kerkelijke gebouwen kort nadien gelijktijdig herbouwd. De 'nieuwe' romano-gotische kruiskerk wordt in 1259 opgeleverd.

De ontwikkeling van de historisch-ruimtelijke structuur sedert de late Middeleeuwen tot in het begin van de 19de eeuw valt buiten onze waarneming. De spaarzame gegevens betreffen hooguit incidentele bouwplaatsen. Onderdeel van de zuidoostelijke wierdesector is het eertijds (breder) omgrachte terrein gelegen, waarop in het begin van het 19de eeuw de kapitale hoeve 'Borgsheem' wordt gebouwd. Er zijn sterke aanwijzingen, welke teruggaan tot de tweede helft van de 14de

eeuw, omtrent het bestaan van een borg of steenhuis in of nabij Westeremden. Of het in 1585 vermelde perceel 'borchsheem' duidt op bovengenoemde borgheem, dan wel op een – op enige afstand zuidelijk van de dorpswierde – gelokaliseerde borg ('Wibena'-heerd) is niet duidelijk. Het rechthoekige kerkhof is oorspronkelijk door een, aanvankelijk breder, grachtgedeelte, een omgang(pad) en een heg/hek omgeven. De laat-middeleeuwse weem of pastorie-boerderij bevindt zich op het direct noordelijk van het kerkterrein gelegen perceel. Deze weem bestond naast een groot schuurgedeelte uit een hoog en onderkelderd voorhuis, opgetrokken uit een groot formaat baksteen (moppen). Het gaat hierbij om het – al dan niet verbouwde – steenhuis dat in een bronvermelding uit de 17de eeuw voorkomt als 'kemenade'. Direct ten zuidwesten van de pastorie is in 1535 een kosterij gebouwd, welke vervolgens is uitgebreid met een schoolgebouw. Het kerkgebouw zelf ondergaat ook de nodige aanpassingen en verbouwingen. Reeds voor 1614 worden de armen van de eenbeukige kruiskerk afgebroken. De eenvoudige dakruiter op de nederlandse hervormde kerk dateert uit 1808. Bij de reconstructie in dat jaar wordt de oude, relatief forse zadeldakten die tegen de (oude) westgevel was gebouwd, wegens zeer ernstige bouwvalligheid afgebroken.

De historische hoofdstructuur van de nederzetting wordt gekenmerkt door een radiale opbouw in percelering en ontsluitingen. In oorsprong is de wegenstructuur die de (wierde)dorpen onderling verbindt zeer beperkt. De situering van nieuwe en verplaatste heerden in het open kleilandschap leidt tot een verdichting van de wegen- en padenstructuur, die deels samenvalt met het oude dijken- en waterwegenpatroon. Er komt onder meer een uitgebreid netwerk van kerkepaden tot ontwikkeling. Deze paden die alle naar het centrum van de wierde leiden, vallen samen met het radiale patroon in de percelering.

Over de ontwikkeling van de totale wierdebebouwing alsmede de plattegrondskenmerken van de wierde is weinig met zekerheid bekend. Blijkens het kadastrale minuutplan uit 1827 (fotobijlage, afb. 2) is de bebouwing dan geconcentreerd in de noordelijke wierdesector. De centraal gesitueerde kerksituatie wordt slechts in noordelijke richting ontsloten door de huidige Dorpsweg, Kosterijweg en Melkvaaller. De Oude Boor, Abt Emo-pad en de omgang van het kerkterrein sluiten aan op deze – wellicht primaire – wegenstructuur. Tussen 1830 en 1860 wordt de Dorpsweg in

zuidelijke richting over de wierde doorgetrokken (Wierdeweg) tot aan de ringweg ter plaatse de huidige Bredeweg. Langs de wierdevoet wordt de nederzetting door deze ringweg omgeven, die alleen in de zuidoostelijke sector als een kenmerkende 'ossengang' samenvalt met de wierde-omtrek.

Naast de kerkelijke gebouwen en enkele boerderijen bestaat de wierdebebouwing in het begin van de 19de eeuw in hoofdzaak uit de kleinschaliger behuizingen van dagloners, ambachtslieden, handelaren en winkeliers. Aan de buitenzijde van de dorpswierde is slechts de bebouwing aan de oostelijke ringweg, onder andere het Rechthuis (17de eeuw) aan de Pastorieweg, en langs de Molenweg (haven Westeremder Maar, Molen) van enige betekenis. De wierdebebouwing binnen de rondweg bestaat rond 1830 uit ongeveer veertig objecten. In de daaropvolgende periode is het aantal bouwplaatsen langs de bestaande wegenstructuur globaal verdubbeld, waardoor met name de bebouwingsstructuur van de Dorpsweg en de Kosterijweg verdicht wordt. Daarnaast ontstaan ook concentraties van bebouwing langs het wegenpatroon aan de buitenzijde van de wierde en worden enige bijzondere gebouwen in de structuur ingepast. Uit 1898 dateert het gebouw Jachin (gereformeerde kerk) aan de Kosterijweg. Aan Kosterij- en Pastorieweg verrijzen voorts de (voormalige) lagere scholen voor openbaar en protestants onderwijs (1883, 1905). In 1913/14 wordt de laat-middeleeuwse weem afgebroken, waarop ter plaatse een nieuwe pastorie wordt gebouwd.

In de eerste decennia van deze eeuw wordt de dorpswierde voor een groot gedeelte afgegraven, ter exploitatie van de vruchtbare wierdegrond. Deze afgravingen betreffen vrijwel de gehele, nagenoeg onbebouwd gebleven zuidelijke en westelijke wierdesector. Steile wierdetaluds zijn hiervan het gevolg.

De (oudere) kerkelijke gebouwen krijgen verzorgende- en woonfuncties. Vanaf 1916 dient de kosterij als onderwijzerswoning, waarna het pand in 1922 wordt aangekocht als dorpswoning. In 1934/35 wordt de nieuwe gereformeerde kerk aan de overzijde, oostelijk van de Kosterijweg gebouwd. In 1974 is de vervangende pastorie uit 1914 weer afgebroken en is een nieuw woonhuis gebouwd welke de vormgeving van de voormalige weem benaderd. Rond het midden van de jaren zeventig bestaat de bebouwing op de gespaarde wierdesegmenten uit een tachtigtal objecten, welk aantal door renovatie, afbraak en nieuwbouw nagenoeg constant is gebleven. De jongere bebouwing (waaronder een nieuwe

geïntegreerde kleuter- en basisschool) betreft vooral een invulling en verdichting aan de bestaande wegenstructuur.

Huidig ruimtelijk karakter en te beschermen waarden

De basisindeling van de nederzetting Westeremden wordt gekenmerkt door een radiale opbouw in perceleering en ontsluitingen welke buiten de wierdecontouren ten dele wordt voortgezet. De – deels onregelmatige – radiale structuur komt het duidelijkst tot uiting ten oosten en zuiden van de kerk waar de ringweg de min of meer cirkelvormige wierde-omtrek begrenst.

De nederzettingstructuur kent een samengestelde opbouw waarbinnen een aantal onderdelen met elk een eigen karakteristiek is te onderscheiden. De monumentale kerksituatie is op het centrale, ongeveer vijf meter boven het omringende landschap gelegen deel van de wierde gesitueerd. De gemengde omringende bebouwing ligt overwegend verspreid rondom een centrale ruimte ten westen van de kerk. De variatie van erven en open ruimten wordt door grotere beplantingseenheden geaccentueerd. Hierdoor neemt dit gebied een dominante plaats binnen de dorpsstructuur in ten opzichte van de aangrenzende, meer open en lager gelegen gebieden. Noordoostelijk en noordwestelijk aansluitend op het gebied rondom de kerk bevindt zich het overgrote deel van de gemengde woonbebouwing, die langs het eenvoudige stratenpatroon op de noordelijke wierdeflank is geconcentreerd. Hier overheerst de kleinschalige bebouwingskarakteristiek langs de wegen- en padenstructuur. Langs de Dorpsweg en de Kosterijweg overheerst een dicht en rechthoekig bebouwingspatroon; aan de Oude Boor en de Melkvaaller is dit meer wisselend en open. De zuidoosten- en westzijde van de dorpswierde worden gekenmerkt door grotere open gebieden. Deze vallen deels samen met de afgegraven, onbebouwde wierdesegmenten. Door de steile wierdetaluds is hier sprake van aanzienlijke hoogteverschillen, die in de eerste decennia van deze eeuw als karakteristieke ruimtelijk-visuele contrasten zijn toegevoegd. Het meest opmerkelijk en herkenbaar is de situatie ter hoogte van de Dorpsweg (Wierdeweg), ten zuiden van de nederlands-hervormde kerk. Het ter plaatse beneden maaiveld afgegraven wierdesegment heet – illustratief – het 'Wiergat'.

De noordelijke wierdesector is relatief dicht bebouwd. De karakteristieke, lage gemengde bebouwing van overwegend landarbeiderswoningen is gesitueerd langs het historische haakse wegenpatroon van Dorpsweg

en Kosterijweg. De voorgevelrooijlijn valt samen met de begrenzing van de smalle wegen (molgoten). De vrijstaande panden zijn overwegend in deze rooijlijn gesitueerd. Veel van de kleine huiserven en aangrenzende onbebouwde percelen zijn ingericht als (moes)tuinen. De afwisselend kleine en grotere onbebouwde ruimten langs en binnen de eenvoudige wegenstructuur hebben door de kleinschaligheid van de bebouwing een vrij open karakter behouden. Vooral in het ruimer verkavelde gebied langs de Oude Boor en in de hoek Melkvaaller – Pastorieweg heeft de gemengde woonbebouwing een verspreid karakter. De open ruimten langs de buitenrand van de wierdestructuur worden geaccentueerd door de enkele solitaire boerderijcomplexen aan de wierdevoet, welke door hoogopgaande beplantingen op de perceelsgrenzen worden omgeven. Hierbij neemt vooral de boerderijgroep in de zuidoostelijke wierdesector een belangrijke plaats in. De naar de buitenzijde gerichte bedrijfsgebouwen en direct aan de ringweg grenzende erven vormen een bijzondere en enigszins besloten ruimte bij de aldaar gelegen wegsplitsing. Ten opzichte van de noordelijk en westelijk aansluitende gedeelten van de ringweg, waar een veel grotere openheid heerst, vormt deze besloten ruimte een waardevol contrast. De bebouwing aan de Molenweg en langs de opvaart (Westeremder Maar) behoort tot de vroeg-19de-eeuwse uitbreiding langs de doorgaande wegen en ligt daardoor enigszins los van de wierdestructuur.

De bebouwingskarakteristiek van Westeremden wordt bepaald door de kleinschalige woonbebouwing, de agrarische bebouwing en enkele bijzondere bouwobjecten. De nederlands-hervormde kerk is het sterk gewijzigde restant van een romano-gotische kruiskerk. Thans is het een eenvoudige zaalkerk met dakruiter. De naar de laat-middeleeuwse weem herbouwde pastorie (woonhuis) wordt net als het kerkterrein begrensd door zware beplantingen op de perceelsgrenzen. De karakteristieke, woonbebouwing op het noordelijk van de centrale kerksituatie gelegen wierdesegment dateert overwegend uit de 19de en vroeg-20ste eeuw. De landarbeiderswoningen hebben veelal zadeldaken, voorzien van wolfseind(en). Lage goot- en bouwhoogten, en dakhellingen van tenminste veertig graden bepalen het beeld. De uiterlijke verschijningsvorm wordt overwegend bepaald door het gebruik van roodbruine baksteen en rode dakpannen.

Begrenzing van het aangewezen gebied

Het beschermde dorpsgezicht Westeremden omvat de gehele historisch-ruimtelijke structuur van de dorpswierde inclusief de afgegraven wierdesegmenten, binnen en ten dele buiten de wierdecontouren.

Deze begrenzing valt in de westelijke en zuidelijke sector samen met de ringweg, gevormd door Bredeweg en Kleine Weg. Ter hoogte van het noordelijke wierdesegment is het aangewezen dorpsgezicht beperkt tot die bebouwing die gericht is op de structuur van het eigenlijke wierdedorp, zodat de begrenzing ten zuiden van de Huizingerweg enigermate in de richting van de wierdevoet terugwijkt. De oostelijke begrenzing daarentegen is ruimer van opzet. De omgeving van het Rechthuis en de aan de wierdevoet grenzende kleine huiswierde, die in ruimtelijk opzicht deel uitmaken van de open ruimte ten oosten van de kerksituatie, zijn hierdoor mede binnen de begrenzing gelegen. Ook aan de westzijde van het dorp zijn de aangrenzende open ruimte en de daarin gelegen boerderij binnen de begrenzing opgenomen.

De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergegeven op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekeningnummer 318).

Rechtsgevolg aanwijzing

Ter effectivering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan worden ontwikkeld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied.

De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

*Formsma, W.J., Luitjens-Dijkveld
Stol, R.A. en Pathuis, A.*
De Ommelander Borgen en Steenhui-
zen. Assen, 1973.

Kooi, P.B.

'Een bronnenonderzoek naar de
geschiedenis van kerk en toren van
Westeremden'. Stichting Oude
Groninger Kerken, Publikatie 15, april
1976, band II, 81-98.

Roeleveld, W.

The Groningen Coastal area. A study
in holocene geology and lowland
physical geography.
Amsterdam, 1974.

Stedum. Uitgave ter gelegenheid van
het 60-jarige bestaan van de Coöpe-
ratieve landbouwvereniging 'Nitter-
sum' te Stedum. Samenstelling
J. Nijhoff e.a.
Zwolle, 1967.

Westeremden anno 1975, dorp
tussen stad en 't wad, kroniek van de
bewoners. Werkgroep Bestemmings-
plan Westeremden.
Westeremden, 1975.

Westeremden. Het verleden van een
Gronings terpdorp. Samenstelling
I.B.M. Matthey e.a.
Groningen, 1975.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de
Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stede-
bouwkundig onderzoek:
Drs. H. Michel, Haarlem.

Foto's:

Dienst van het Kadaster en de
Openbare Registers, Apeldoorn
(afb. 2);
Rijksdienst voor de Monumentenzorg,
Zeist (afb. 1, 3, 4);
Topografische Dienst, Emmen
(omslag).

Kaart:

Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,-.

Deze publikatie is schriftelijk of
telefonisch te bestellen bij het
Distributiecentrum DOP
Postbus 20014

2500 EA 's-Gravenhage.

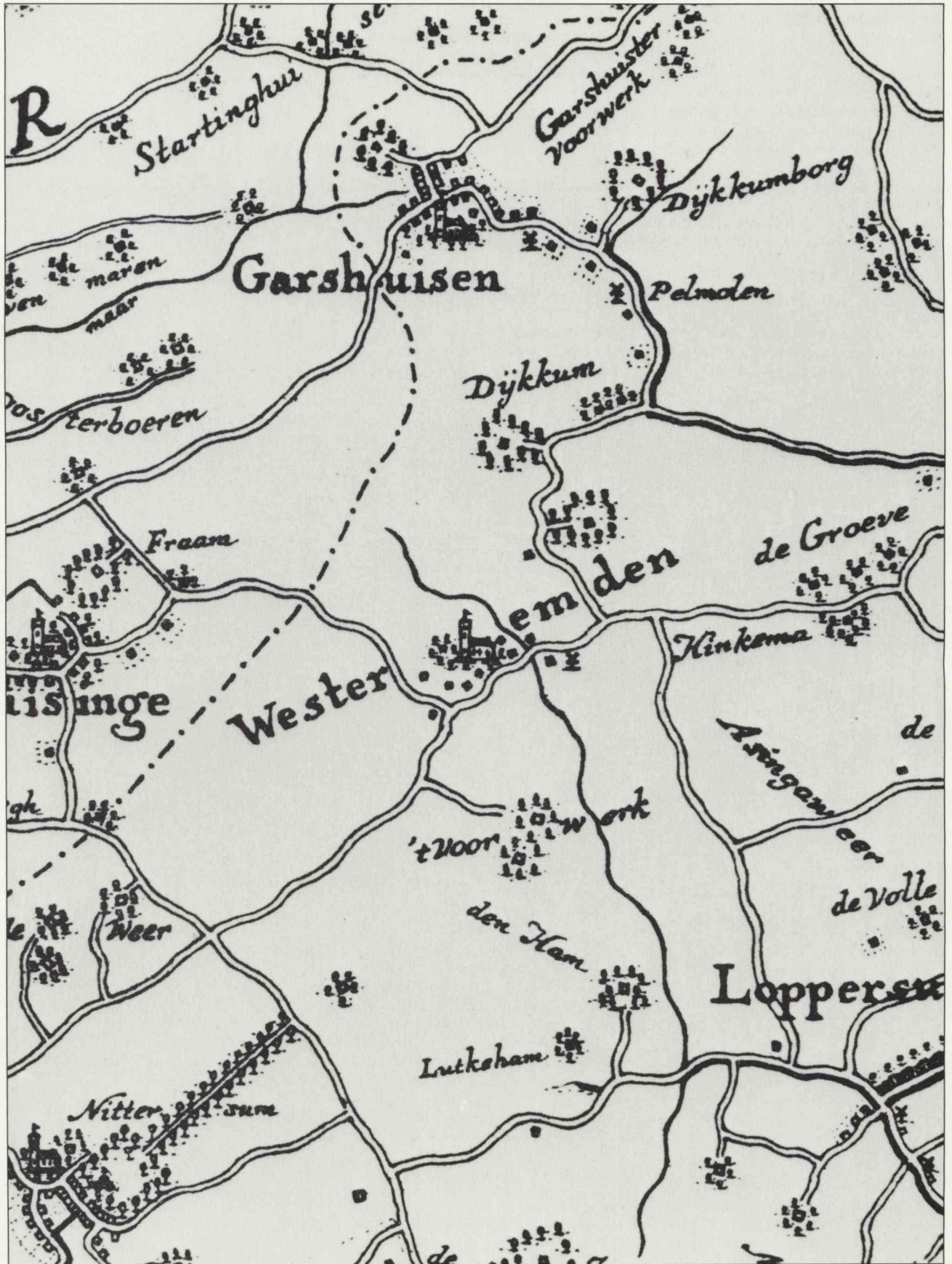
Telefoon: 070-78 98 80.

Onder vermelding van bestelnummer
of ISBN 90 346 1464 6.

Druk:

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

Afb. 1. Th. Beckering, Kaart of Landtafereel der Provincie van Groningen en Ommelanden, 1781, fragment.

3,110519272008

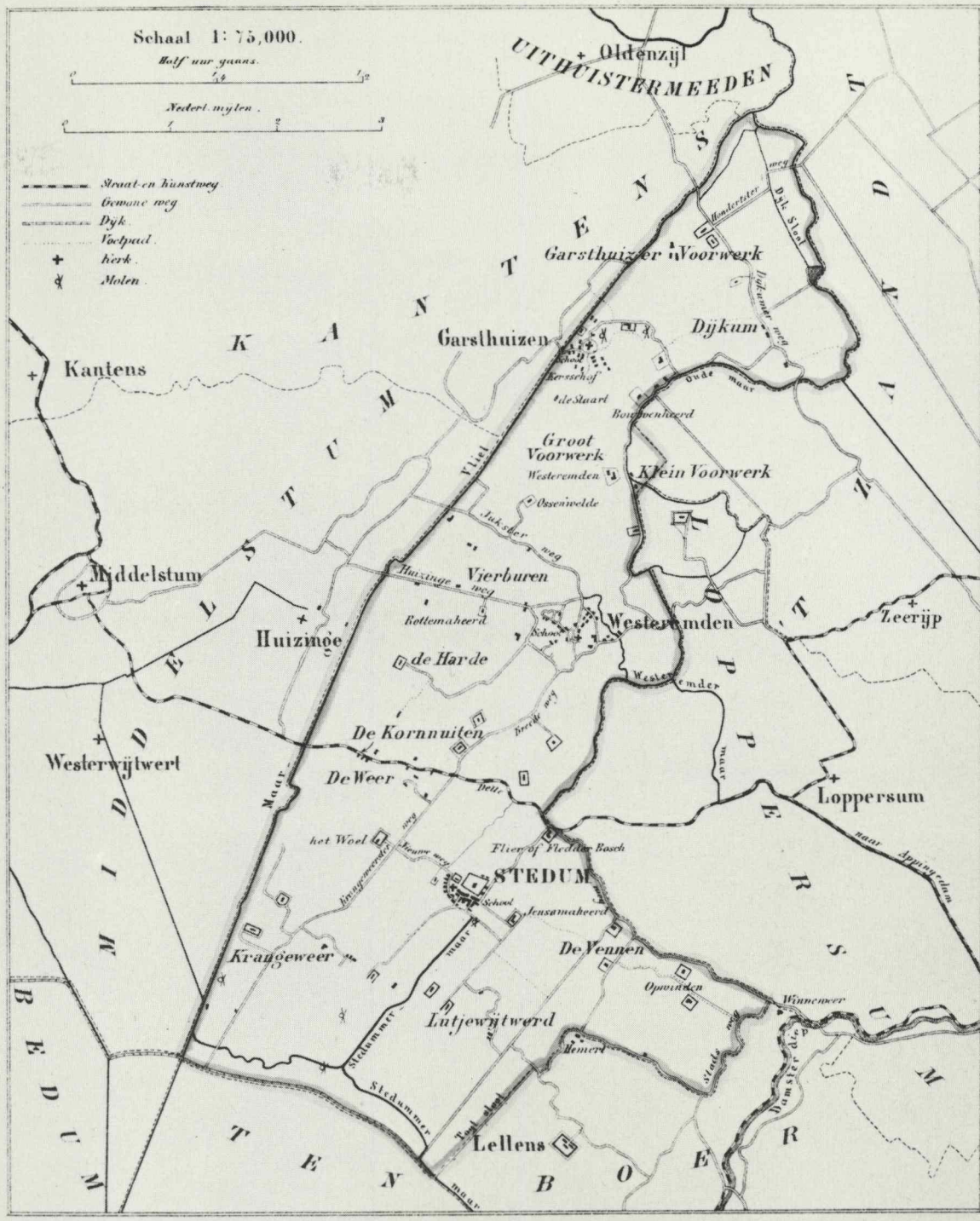
Afb. 2. Kadastraal Minuutplan gemeente Stedum, 1827, fragment.

Afb. 3. Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1973 (facsimile herdruk van 1853), blad 7, fragment.

1867.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

2452 Bunders. 2075 Inwoners.

Afb. 4. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, 1867, provincie Groningen, gemeente Stedum.

3.110519272009

